

Verslag: archeologisch proefonderzoek t.h.v. 't Walletje te Westkapelle, Knokke-Heist

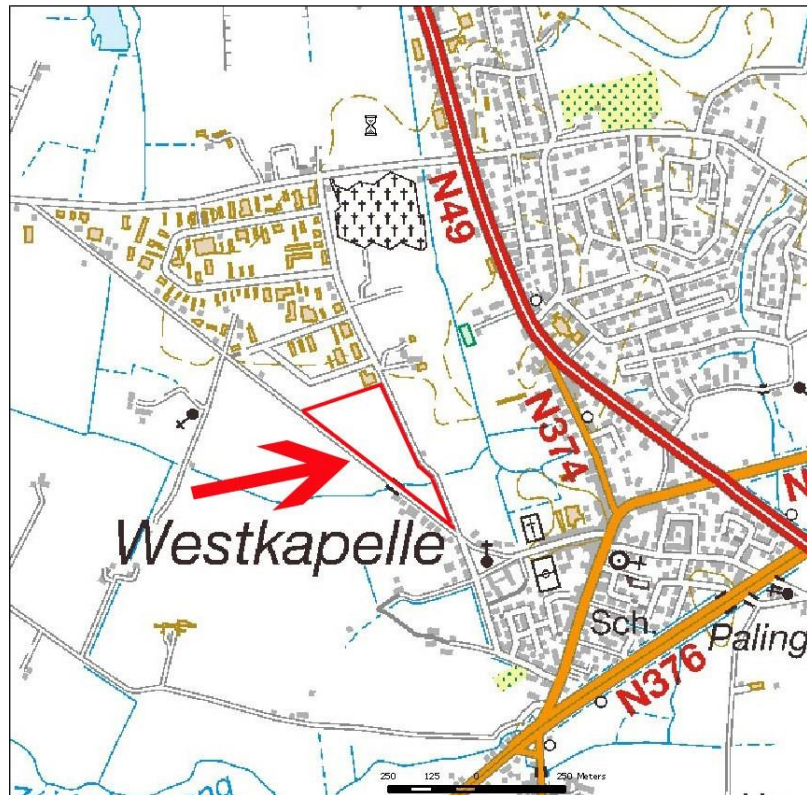

Auteur: Stefan Decraemer

Brugge 2009

1. Het archeologisch proefonderzoek en situering van het projectgebied.

Naar aanleiding van de uitbreidingsplannen van de KMO-zone 't Walletje te Westkapelle voerde Raakvlak (Intergemeentelijke dienst archeologie Brugge en ommeland), op vraag van AGSO (Autonoom gemeentebedrijf stadsontwikkeling), op 26 t.e.m. 30 oktober een archeologisch proefonderzoek uit. Het projectgebied is gelegen tussen de Herenweg en de Westkapellestraat (cfr. Afb 1). Het doel van het onderzoek was het inventariseren en waarderen van potentiële archeologische resten, die door de geplande werken zullen worden verstoord. Deze resultaten worden geëvalueerd teneinde het archeologisch potentieel in de bodem vast te stellen en indien nodig een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving aan te bevelen.

Afb. 1: Situering van het projectgebied

2. Historische achtergrond

Het projectgebied bevindt zich ten zuiden van de Kalvekeetdijk, die een onderdeel is van de Evendijk. De evendijk nam op deze plaats de naam over van het aangrenzende Hof ter Kalvekete. De kalvekeetdijk heeft het noordeinde van het Krom Water afgedamd. Binnen de sektor Zomerdijk-Kalvekeetdijk liggen Scherpenesse, de woonkernen Ramskapelle en Westkapelle, een hoge wal 1km ten westen van Ramskapelle en een hoge wal 1km ten zuidwesten van Westkapelle.¹ Dit wijst erop dat het gebied reeds in de 2de helft van de 11de eeuw werd ingepolderd, en het nieuw gewonnen land beschikbaar werd voor bewoning, landbouw en ontginning.

Zodra de Evendijk was aangelegd, konden de eigenaars van de nieuwe polder de ontginning van hun gronden aanpakken. De voornaamste schapewegels werden door de gemeenschappelijke gelanden tot heerwegen omgevormd. Deze wegen zorgden voor een verbinding tussen de nieuw ontstane dorpen en woonkernen (Westkapelle, Dudzele, Oostkerke, Ramskapelle, Lisseweg, e.d.).² Dit geldt ook voor de Herenweg die het

¹ Coornaert M., 1981, p. 19 - 20

² Coornaert M., 1981, p. 24

projectgebied in het oosten begrensd, die het centrum van Westkapelle met de Kalvekeetdijk verbond.

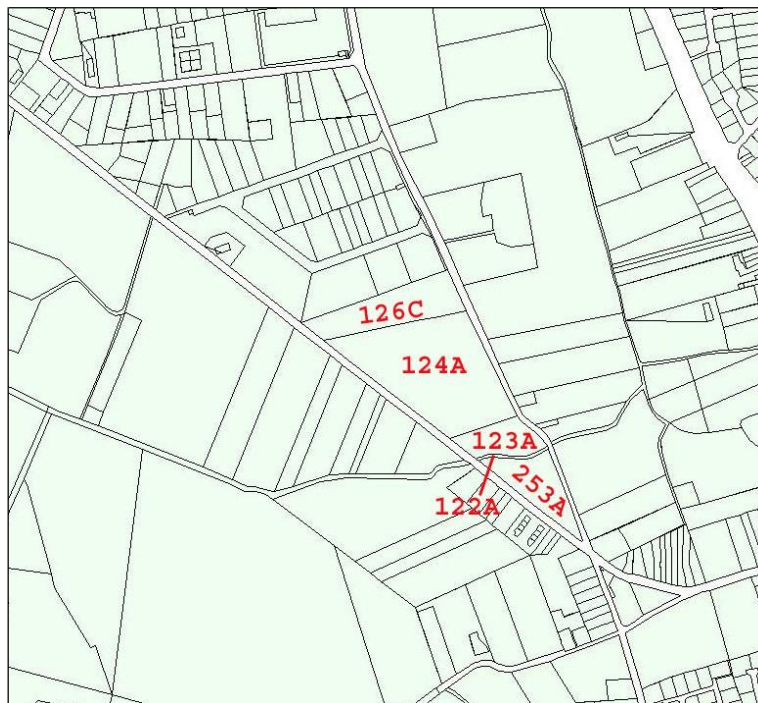
Direct ten zuidwesten van het kruispunt van de Herenweg en de Kalvekeetdijk werd een site met walgracht vermeld op kaarten uit de 11de en 12de eeuw.³

Op een 500m ten noordwesten van het projectgebied was er in de 16de eeuw een hoeve, namelijk het Gillishof, gelegen. Deze verdwenen hoeve was ongeveer gelegen langs de latere Westkapellestraat.⁴

Direct ten zuidoosten van het projectgebied, ter hoogte van de huidige parking van het sportcomplex, was de oudste pastorie van Westkapelle gelegen. Deze was gelegen op een pastoriemote en werd reeds voor 1550 verlaten. De priester woonde reeds ca. 1540 in de dorpskern van Westkapelle. Tot deze pastorie behoorden nog twee aangrenzende percelen. Een tekst uit 1640 beschrijft dat de pastorie reeds was verwoest en dat die volledig was omgeven door water.⁵

3. Onderzoeksresultaten

In totaal werden er in het projectgebied 92 proefsleuven aangelegd. Proefsleuf 1 t.e.m. 91 werden volgens een onderbroken raster uitgezet en verspreid over drie percelen. Ter hoogte van het noordelijkste gelegen perceel (126C) werden 42 proefsleuven (PS1 t.e.m. PS42) aangelegd. Op perceel 253A werden 28 proefsleuven aangelegd (PS43 - PS69) en op perceel 123 A werd er 21 aangelegd (PS70 - PS91) (cfr. Afb 2). Deze drie percelen werden zeer grondig en systematisch onderzocht. Aangezien er in perceel 126C en perceel 123A geen archeologische sporen werden aangetroffen (behalve enkele grachten) werd centraal doorheen perceel 124A één lange ononderbroken proefsleuf (PS92) over een lengte van 96m aangelegd. De volledige breedte van het perceel werd echter niet overbrugd.

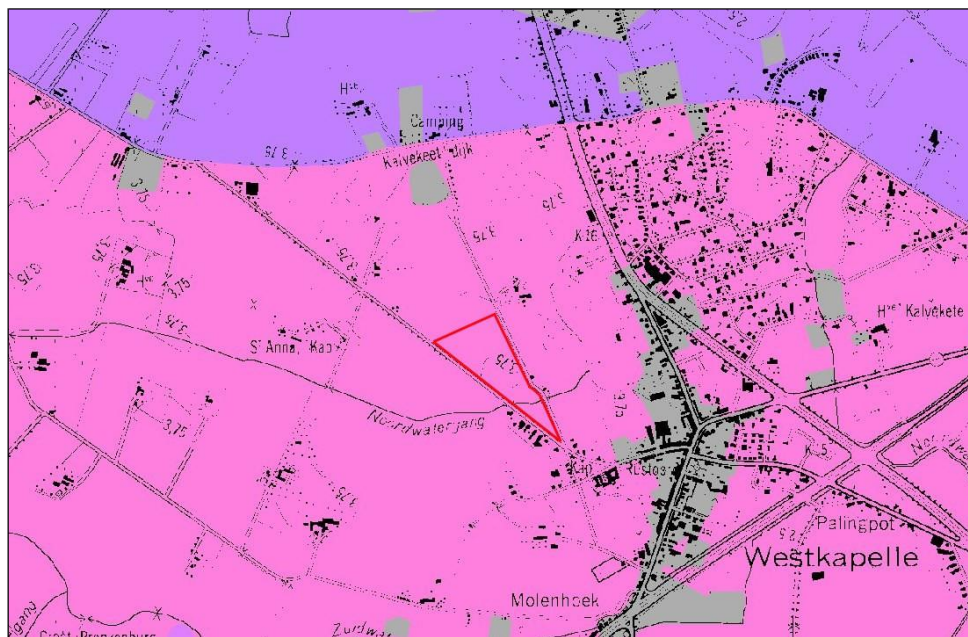
Afb. 2: Kadasterkaart voorzien van de perceelnummers van het projectgebied

³ CAI, nr. 71694

⁴ Coornaert M., 1981, p. 410; CAI nr. 72263

⁵ Coornaert M., 1981, p. 442 - 445; CAI nr. 72260, 72261

Volgens de bodemkaart (cfr. Afb 3) bevindt er zich binnen het projectgebied één bodemtype, namelijk m.D5(I). Dit zijn overdekte kreekruggronden.

Afb. 3: Bodemkaart van het projectgebied

De proefsleuven werden tot net onder de huidige ploeglaag (A₁-horizont: 40 à 45cm dikte), op een gemiddelde diepte van ca. 55cm aangelegd. Algemeen gezien was de bodem als volgt opgebouwd: Een A₁-horizont of de huidige ploeglaag met een dikte van 40 à 45cm. Hieronder bevond zich onmiddellijk de geelbeige, zandige C-horizont. In dit zandpakket werd duidelijk de aanwezigheid van zoutminnende schelpen vastgesteld. Dit wijst op de vulling van een oude kreek of (getijde)geul. Vermoedelijk gaat het hier om een kreek of geul van aanzienlijke omvang, aangezien deze zandige kreekbodem in alle proefsleuven voorkwam.

Opvallend was dat in ongeveer de helft van de proefsleuven een oude cultuurlaag of ploeglaag (A₂-horizont: 15 tot 25cm dikte) tussen de A₁-horizont en de C-horizont in het profiel aanwezig was (cfr. Afb 4). In deze gevallen werden de proefsleuven tot net onder de oude cultuurlaag aangelegd. Deze cultuurlaag bestond uit donkergrijsbruine klei en bevatte zowel houtskool- als baksteenspikkels. De A₂-horizont kwam eerder willekeurig voor in de proefsleuven, waardoor er geen patroon kon achterhaald worden. Mogelijk wijst dit erop dat deze cultuurlaag is weggeploegd waar deze wat hoger was gelegen. De overgang tussen de donker grijsbruine kleiïge oude cultuurlaag (A₂-horizont) naar de zandkreekvulling (C-horizont) gebeurt geleidelijk. Mogelijk wijst dit op het "silting-up-proces"⁶. Mogelijk kwam deze cultuurlaag tot stand kort na de inpoldering van het gebied door de Evendijk.

Volgens Coornaert bevond zich ter hoogte van Westkapelle en het oosten van Ramskapelle een grote getijdegeul: de Sincfal.⁷ Door dit onderzoek wordt de aanwezigheid van een grote (getijde)geul over het ganse projectgebied bevestigd.

In proefsleuf 43, gelegen net ten zuiden van de afwateringsgracht (perceel 122A), werd de bedding van een oude kreek aangesneden (cfr. Afb 5). Tussen het zandige pakket van

⁶ Dit is een proces waarbij een bodem die onder water staat geleidelijk aan door afzettingen wordt opgehoogd. Hoe hoger de bodem komt door afzettingen, des te minder bewegingsruimte het water krijgt. Hierdoor daalt de stroming van het water geleidelijk aan, waardoor de lichtere bodemdeeltjes (leem en klei) ook kunnen neerslaan. Zo ontstaat in een verticaal bodemprofiel een geleidelijk overgang van een zandige bodem, die naar boven toe kleiiger wordt.

⁷ Coornaert M., 1981, p. 17

de geul en de recente ploeglaag is een donkerbruin verrommelde kleilaag aanwezig van een 20-tal cm dikte. Dit gegeven, samen met het kronkelende verloop van de afwateringsgracht wijzen erop dat deze afwateringsgracht voorheen een natuurlijke kreek was, die later opnieuw werd verdiept om dienst te doen als afwateringsgracht.

Afb. 4: Profiel van proefsleuf 60, waarin de oude cultuurlaag (A2-horizont) aanwezig is.

Afb. 5: Profiel in proefsleuf 43, waarin de bedding van een oude kreek nog deels aanwezig is.

Archeologische resultaten

Gedurende het proefsleuvenonderzoek kwamen er 14 archeologische sporen aan het licht. Om een goed overzicht te behouden worden deze sporen per perceel besproken. Deze sporen zijn overwegend (percelerings)grachten en greppels. Op het meest zuidelijke gelegen perceel (253A) werden drie sporen aangetroffen uit de late middeleeuwen.

Perceel 126C (PS1 t.e.m. PS42)

Grachten

Ter hoogte van perceel 126C werden twee sporen van grachten aangetroffen, namelijk S01 & S02. S01 werd in proefsleuf 28 aangetroffen. Deze gracht was ca. 2,50m breed en was opgevuld met donkergrijsbruine klei, die veel gley-verschijnselen vertoonde en zoetwaterslakken bevatte. Opvallend was de afwezigheid van antropogene resten (geen houtskool- of baksteenspikkels). De gracht was georiënteerd volgens een noord-zuid as. S02 bevond zich in proefsleuf 42. De breedte van deze gracht valt niet meer te achterhalen aangezien deze deels onder de westelijke sleufwand was gelegen. Hierdoor valt de oriëntatie niet met volle zekerheid te achterhalen. Vermoedelijk was die volgens een noord-zuid as georiënteerd. De gracht was opgevuld met een grijsbruine klei, die schelpresten en een kleine hoeveelheid houtskool- en baksteenspikkels bevatte. Aangezien er uit beide sporen geen materiaal werd gerecupereerd kon er geen datering aan worden meegegeven.

Recente sporen

In proefsleuf 7 werd een recente rechthoekige kuil aangesneden. Dit spoor lag deels onder sleufwand. In proefsleuf 13 en 46 werd een gelijkaardig spoor aangetroffen, die ook deels onder de sleufwand lag. Aangezien het recente sporen betreft, werden ze niet van een spoornummer voorzien.

In proefsleuven 19 & 25 werden recente, landbouwdrainages uit aardewerk aangetroffen (cfr. Afb 6). Opvallend was dat deze drainageleiding in een oudere gracht werd aangelegd. Vermoedelijk ging het hier om grotendeels toegeslibde afwateringsgrachten waarin later de landbouwdrainage werden aangelegd. Deze gracht zat vol met de resten van zoetwaterslakken. De gracht heeft een donkergrijsbruine kleivulling en bevatte veel resten van zoetwaterslakken.

Afb. 6: Recente landbouwdrainage aangelegd in een oudere gracht (PS25)

Perceel 253A (PS43 t.e.m. PS69)

Aan de westzijde van dit perceel werden drie sporen aangetroffen, waaruit donkergrijs aardewerk uit de late middeleeuwen werd gerecupereerd (S03 t.e.m. S05). Daarnaast werden er nog twee onbepaalde sporen (S13 & S14) en één recent spoor aangetroffen.

Laatmiddeleeuwse sporen

In proefsleuf 65 werden S03 & S04 aangetroffen. S03 is een kuil met een donker bruinigrijze, kleiïge opvulling (cfr. Afb 7). Aangezien het spoor zich gedeeltelijk onder de noordelijke en westelijke sleufwand bevond, zijn de afmetingen niet gekend. Uit dit spoor kwam meerdere laatmiddeleeuwse scherven te dateren in de 14de eeuw. S04 was een klein ovaal spoor, vermoedelijk een paalspoor met volgende afmetingen: op de noord-zuid as is het spoor 24cm lang en op de oost-west as is het spoor 15cm breed. Het paalspoor had een donkerbruinigrijze opvulling, waarin één donkergrijze, laatmiddeleeuwse scherf en een klein botfragmentje werd aangetroffen. Beide sporen bevatten wat houtskool- en baksteenspikkels.

Afb. 7: Vlakkfoto van S03.

In proefsleuf 66 werd een amorf spoor aangetroffen (S05; cfr. afb. 8). Het spoor had een lengte van 1,90m. Aangezien het spoor gedeeltelijk onder de westelijke sleufwand verdwijnt is de breedte en de precieze vorm niet gekend. Deze grote amorfe kuil was opgevuld met grijsbruine klei en bevatte veel houtskool- en baksteenspikkels, schelpenresten en wat verbrand leem. Er werden ook wat kleine wandscherffragmenten van donkergrijs aardewerk aangetroffen. Alhoewel dit duidelijk middeleeuws materiaal is blijft een precieze datering moeilijk wegens de fragmentaire resten. Naar analogie van S03 en S04, die zich in de directe omgeving bevonden kan ook S05 in de late middeleeuwen worden geplaatst.

Onbepaalde sporen

In proefsleuf 64 werd een paalspoor (S14) aangetroffen net langs een grachtspoor (S13) (cfr. Afb 9). In beide sporen werden geen vondsten aangetroffen waardoor een datering uitblijft. Het paalspoor had een bruine zandige kleivulling en bevatte baksteen-, houtskoolspikkels en brokjes. De gracht was opgevuld met grijze klei en er werd geen antropogeen materiaal in aangetroffen.

Recente sporen

In proefsleuf 49 werd tenslotte nog een 20ste eeuwse spoor aangetroffen dat metaalresten en sinter bevatte.

Afb. 8: Vlakfoto van S05

Afb. 9: S13 en S14 in proefsleuf 64.

Perceel 123A (PS70 t.e.m. PS91)

Grachten

Ter hoogte van perceel 123A werden twee grachten aangetroffen (S06 & S07). S06 werd aangetroffen in proefsleuf 71. Deze gracht had een breedte van 2,20m en verliep volgens een oost-west oriëntatie. De gracht had een donker grijsbruine kleivulling, waarin veel gley-verschijnselen en schelpenresten voorkwamen. Er werden wel geen antropogene resten in de grachtvulling aangetroffen.

S07 bevond zich in proefsleuf 87. Dit spoor werd t.h.v. de zuidelijke sleufwand aangesneden en was opgevuld met donkergrijze klei. Aangezien dit spoor zich overwegend onder de sleufwand bevond, was het niet mogelijk om de breedte en de oriëntatie te achterhalen. Opvallend is dat in deze grachtvulling zoutminnende schelpen werden geregistreerd.

Recente sporen

In proefsleuf 90 & 91 werden twee recente landbouwdrainages uit aardewerk aangetroffen.

Perceel 124A (PS92)

Grachten

In de lange ononderbroken proefsleuf 92 werden vijf sporen aangetroffen (S08 t.e.m. S12), die allemaal als gracht of greppel werden geïnterpreteerd. S08 was bevond zich bijna volledig in de schuine oostelijke sleufwand, waardoor een interpretatie problematisch is. Aan de hand van het verloop van het profiel kan men onder voorbehoud dit spoor als gracht interpreteren (cfr. Afb 10). Het spoor was opgevuld met grijsbruine klei en bevat rode en gele baksteenspikkels, houtskoolspikkels, resten van zoetwaterslakken en wat verbrand leem.

S09 is duidelijk een gracht, met een breedte van ca. 2,90m. De gracht verloopt volgens een noord-zuid oriëntatie en heeft een donkerbruine kleiïge opvulling, die wat zoetwaterslakfragmentjes en baksteenspikkels bevat.

S10 is een smalle gracht of greppel, met een noord-zuid oriëntatie (cfr. Afb 11). Deze gracht heeft een breedte van ca. 35cm. De gracht heeft een donkergrijsbruine kleivulling en bevatte resten van zoetwaterslakken en wat rode baksteenfragmentjes en -spikkels.

S11 is een iets bredere gracht met een donkerbruine kleivulling, die zowel resten van zoetwaterslakken als rode & gele baksteenfragmentjes bevatte. Dit spoor had ook een noord-zuid oriëntatie en had een breedte van ca. 2,05m.

Tenslotte werd er een tweede smalle gracht of greppel aangetroffen, namelijk S12. Deze greppel was bijna identiek aan S10. S12 was ca. 30cm breed met een noord-zuid oriëntatie. De greppel had ook een donker grijsbruine opvulling en bevatte zoetwaterslakresten. Een opvallend verschil was de afwezigheid van baksteeninclusies. Mogelijk behoren S10 & S12 tot hetzelfde grachtenstelsel.

Recente sporen

In proefsleuf 92 werd er één recente gracht aangetroffen. Deze liep volgens een noordoost-zuidwest oriëntatie. De brokkelige vulling wijst erop dat de gracht in een korte tijd werd gedempt. In het profiel van deze gracht werd een stukje plastic aangetroffen.

Afb. 10: Vlakfoto van S08 in proefsleuf 92.

Afb. 12: Vlakfoto van S10 in proefsleuf 92.

4. Besluit

Tijdens dit archeologisch proefonderzoek werden interessante resultaten bekomen, zowel op archeologisch als op bodemkundig vlak. Bodemkundig kon worden vastgesteld dat het gehele projectgebied zich op een oude kreek of (getijde)geul bevond. Daarnaast werd ook de aanwezigheid van een oude cultuurlaag geregistreerd. Deze cultuurlaag wijst op een ingebruikname van het gebied reeds vanaf de middeleeuwen. Op archeologisch vlak werden een negental resten van grachten of greppels aangetroffen. Deze grachten hadden waarschijnlijk een afwaterende of begrenzende (percelering) functie. Naast deze grachten zijn vooral de drie laatmiddeleeuwse sporen van belang. Deze sporen lagen dicht bijeen in het westen van perceel 253A en wijzen duidelijk op menselijke activiteiten gedurende de late middeleeuwen. Mogelijk bevond zich aan de overzijde van de Westkapellestraat een laatmiddeleeuwse woon- of activiteitenzone (nu overbouwd).

Alle aangetroffen sporen werden geregistreerd, maar zijn niet van die aard dat een verder archeologisch onderzoek vereist is. Mogelijk bevindt het projectgebied zich aan de rand van een laatmiddeleeuwse bewonings- of activiteitenzone. Bij toekomstige bodemversturende ingrepen, ten westen van perceel 253A, maar ook tussen het projectgebied en de dorpskern van Westkapelle wordt een archeologisch proefonderzoek ten stelligste geadviseerd.

5. Bibliografie

Coornaert M., 1981, Westkapelle & Ramskapelle. De geschiedenis, de topografie en de toponomie van Westkapelle en Ramskapelle met een studie over de Brugse Tegelrie - Boekdeel III, Tielt